

JAKUB OFFENBACH

O P O W I E Ś C I
H O F M A N A

JAKUB OFFENBACH I JEGO «OPOWIEŚCI HOFMANA»

Gdy sześciolatek Jakub Offenbach przeniósł się wraz z rodzicami z Kolonii do Paryża i tam rozpoczynał naukę gry na wiolonczeli — nic nie wskazywało na to, że nazwisko jego odegra poważną rolę w historii opery. Nic nie wskazywało na to również i wtedy, gdy w wieku 30 lat obejmował stanowisko kapelmistrza jednego z paryskich teatrów, a następnie zaczął na własny rachunek prowadzić teatrzyk na paryskim przedmieściu. Dla tego właśnie teatrzyku zaczął on pisać komedie muzyczne, początkowo jednoaktówki, później także pełnospektaklowe widowiska muzyczne. Pierwsze tego typu utwory, zwane przez Francuzów „musiquette“ („muzyczka“), zyskały olbrzymie powodzenie i zachęciły Offenbacha do wykształcenia bardziej rozbudowanej formy widowisk tego rodzaju, zwanych małą operą, czyli „operetką“. Tym samym Offenbach stał się ojcem współczesnej operetki, stwarzając tak znane dzieła, jak „Orfeusz w piekle“, „Piękna Helena“, „Sinobrody“, „Życie paryskie“ czy „Księżna Gerolstein“. Mimo, że setka jego operetek przynosiła mu niemal niewygasającą popularność i zapewniała dostatek — Offenbach przez całe życie marzył o stworzeniu dzieła, które pozwoliłoby mu pokazać swe umiejętności również i w dziedzinie poważniejszej muzyki; innymi słowy marzył o napisaniu wielkiej i romantycznej opery. Lecz nadaremnie przez długie lata szukał właściwego tematu dla opery i właściwego librecisty. Brzmi to o tyle paradoksalnie, że temat, który zainteresował go ostatecznie w ostatnich niemal miesiącach życia — był już od trzydziestu lat gotowy do użycia. Temat ten — to dramat fantastyczny w pięciu aktach Juliusza Bar-

Scena z prologu: Kazimierz Pustelak (Hofman), Antoni Wolak (Herman)

Stanisław Lachowicz (Lindorf)

biera i Michała Carré pt. „Opowieści Hofmana“, drukowany już w roku 1851. Francuscy autorzy, z których pierwszy zajął się potem przeróbką dramatu na libretto operowe — wykorzystali popularne we Francji fantastyczne opowiadania niemieckiego romantycznego poety-muzyka-malarza Ernesta Teodora Amadeusza Hoffmanna, zwanego pokrótce „ETA Hoffmannem“; samego poetę uczynili bohaterem trzech jego fantastycznych nowel, dopisując w pokrewnym stylu prolog i epilog, w których poeta opowiada w gronie przyjaciół swe miłosne przygody, obfitujące w niezwykle romantyczne akcesoria.

U kresu swego życia Jakub Offenbach przypomniał sobie ten widziany w młodości dramat i namówił Barbiera, aby przerobił go na libretto. W roku 1880 opera była gotowa w postaci fortepianowej, tzn. iż nie była zinstrumentowana, mimo to znajdowała się już w próbach w paryskiej „Opera comique“. Ciężko chory Offenbach kazał zanosić się do teatru i uczestniczył w próbach, obiecując sobie, że zinstrumentuje operę natychmiast po powrocie do zdrowia. Do zdrowia jednak już nie powrócił; po śmierci kompozytora na prośbę rodziny operę zinstrumentował jego przyjaciel Ernest Guiraud, korzystając ze wskazówek zawartych w notatkach kompozytora.

Opera „Opowieści Hofmana“ w swej ostatecznej postaci nie była prosta i łatwa do wykonania: kompozytor żądał, aby wszystkie cztery główne kobiece postacie wykonywane były przez jedną śpiewaczkę, mimo, iż partie wokalne przeznaczone są dla różnych rodzajów głosu (Olimpia — sopran koloraturowy, Giulietta — sopran dramatyczny, Antonia — sopran liryczny, Stella — rola mówiona). Partia Hofmana, bohatera wszystkich trzech „przygód“ jak też prologu i epilogu — rozrosła się do olbrzymich rozmiarów. Również i cztery role demoniczne: Lindorf w prologu, Kopeliusz w pierwszym akcie, Dapertutto w drugim i Miracolo w trzecim akcie — muszą być wykonywane przez jednego śpiewaka, mimo iż niektóre fragmenty tych partii brzmią wybitnie basowo, inne — barytonowo. Zawila treść wymagała precyzyjnego podawania tekstu śpiewanego, a elementy fantastyczne (rozbicie lalki, magiczny pierścień, ożywie-

nie obrazu) wymagały przewyciężenia poważnych trudności technicznych na scenie. To też teatry często uciekały się do ułatwień i skrótów opery. Na prapremierze w Paryżu opuszczono na przykład cały drugi akt, ratując jedynie barkarolę, przez jej przeniesienie do aktu trzeciego. Kolejni realizatorzy — reżyserzy i kapelmistrze — uciekali się niejednokrotnie do dalszych zmian, skrótów i przeróbek. Zwłaszcza słynne stały się opracowania inscenizacyjne dokonywane kolejno w Berlinie przez Hansa Gregora w r. 1905, Maxa Reinhardta w r. 1931 i ostatnio przez Waltera Felsensteina w r. 1958.

Jeśli w ciągu 80-ciu lat swego życia „Opowieści Hofmana“ nie święciły nieprzerwanych tryumfów — to stało się to jedynie z powodu pechowego zbiegu okoliczności wokół tej opery. Już bowiem rok po paryskiej prapremierze w czasie drugiego przedstawienia w wiedeńskim „Ringtheatrze“ wybuchł na widowni olbrzymi pożar, który pociągnął za sobą kilkaset ofiar ludzkich i całkowite zniszczenie gmachu teatralnego; w kilka lat później podobny los spotkał gmach paryskiej „Opera Comique“. Przesąd i zabobon wyłączyły „Opowieści“ na wiele lat z obiegowego repertuaru operowego. Piękno muzyki Offenbacha przeważało jednak na szali i od conajmniej pół wieku opera ta nie schodzi z desek scenicznych w największych teatrach świata.

Mieczysław Drobner

Scena z aktu I: Teresa Wessely (Olimpia), Halina Żychal-Szymańska (Mikołaj), Lesław Pawluk (Spalanzani), Stefan Starzyk (Cochenillo)

Helena Szubertówna (Antonia), Stanisław Lachowicz (Miracolo)

Władysław Malczewski (Copelius)

JAKUB OFFENBACH

O P O W I E Ś C I H O F M A N A

Opera w trzech aktach z prologiem i epilogiem

Libretto J. Barbiera w opracowaniu Jerzego Waldorfa i Ludwika Jerzego Kerna

O S O B Y:

Olimpia, lalka	{ JADWIGA ROMAŃSKA TERESA WESSELY	Mikołaj, jego przyjaciel	{ WALERIA SZAJOWSKA HALINA ŻYCHAŁ-SZYMAŃSKA
Giulietta, kurtyzana	{ ANNA KOŚCIELNIAK BARBARA MARCZYŃSKA TERESA ŻYLIS-GARA	Natanael, student	{ STEFAN STARZYK JANUSZ ŻEŁOBOWSKI
Antonia, śpiewaczka	{ CELINA KARPIŃSKA JADWIGA ROMAŃSKA HELENA SZUBERTÓWNA	Herman, student	{ ADAM SZYBOWSKI ANTONI WOLAK
Hofman, poeta	{ KAZIMIERZ PUSTELAK JANUSZ ZIPSER	Andrzej, posłaniec	{ ZYGMUNT MIŁKOWSKI STEFAN STARZYK
Lindorf, radca dworu	{ STANISŁAW LACHOWICZ WŁADYSŁAW MALCZEWSKI	Cochenillo, lokaj	
Copelius, sprzedawca przyrządów fizycznych.		Piticinacchio	
Dapertutto, właściciel domu gry		Franciszek, służący	{ KAROL LEHNERT TADEUSZ PODSIADŁO
Miracolo, lekarz		Luter, gospodarz winiarni	{ BOLESŁAW PAWLUS STEFAN STARZYK JANUSZ ŻEŁOBOWSKI
Stella, artystka opery	{ ALICJA EKSTEIN LIDIA POŁCZYŃSKA	Szlemil, dyplomata	{ ADAM SZYBOWSKI ANTONI WOLAK
Muza	IRENA SZRAMOWSKA	Crespel, radca	{ WINCENTY GŁODEK KAROL LEHNERT TADEUSZ PODSIADŁO
Obraz matki	{ ZOFIA JASKUŁA ZOFIA JĘDRZYKIEWICZ BARBARA MARCZYŃSKA		

Studenci, goście, kelnerzy, służący.

Miejsce akcji: Prolog i Epilog — W winiarni Lutra w Norymberdze. Akt I — W gabinecie fizycznym i salonie Spalanzanego.
Akt II — W domu gry w Wenecji. Akt III — w mieszkaniu Crespla.

Reżyseria
BRONISŁAW DĄBROWSKI
ANTONI WOLAK

Choreografia
MIKOŁAJ KOPIŃSKI

Asystent choreografa
IRENA PAWLICKA

Kierownictwo muzyczne
ROMAN MACKIEWICZ

Dyrygenci
ROMAN MACKIEWICZ
STANISŁAW GAŁOŃSKI

Chórmistrz
STANISŁAW GAŁOŃSKI

Dekoracje
WOJCIECH KRAKOWSKI

Kostiumy
EWA JURKIEWICZ
Współpraca scenograficzna
ZUZANNA PIĄTKOWSKA

Inspicjent
JANINA JABŁOŃSKA

Korepetytorzy
ANNA PAWLUKOWA
JAN GRABOWSKI

Tarantella: Adela Filówna, Jerzy Kozak, Zbigniew Pieńkowski

Celina Karpińska (Antonia), Kazimierz Pustelak (Hofman)

BALET

Walc w akcie I-szym

Cholewa Danuta	Dobranowski Stanisław
Papée Ewa	Heczko Jacek
Puterówna Joanna	Kielian Józef
Zinkowska Tamara	Waruszyński Włodzimierz
Zuczenia Krystyna	Pieńkowski Zbigniew

Tarantella w akcie II-gim

Soliści:

Filówna Adela	Kerson Roman
Owocówna Izabella	Lisowski Jan
Puterówna Joanna	Heczko Jacek
	Parużnik Józef

Zespół:

Bielakowska Alicja	Kielian Józef
Ekstein Alicja	Dobranowski Stanisław
Półczyńska Lidia	Urbańczyk Henryk
Ungeheuer Krystyna	Pieńkowski Zbigniew
Papée Ewa	

Inspektor baletu — PAPEE EWA

ZESPÓŁ CHÓRU

Adamik Barbara	Borkowski Edwin
Brandysiewicz Krystyna	Dzianysz Jerzy
Bułat Karolina	Hejke Józef
Choma Maria	Kolankowski Wiesław
Hemzaczek Irena	Korzeniowski Zbigniew
Kunowska Magdalena	Migacz Zenon
Polak Aleksandra	Osak Karol
Sablik Krystyna	Pyś Władysław
Surowa Maria	Ścisło Józef
Curzytek Halina	Żyła Stanisław
Dyras Stanisława	Chil Marian
Hamerlak Zofia	Gaczol Mieczysław
Kulczycka Lidia	Głodek Wincenty
Lachocka Julia	Goraj Krzysztof
Łysakowska Elżbieta	Karp Andrzej
Osadca Helena	Korzeń Tadeusz
Sejdor Maria	Łukasiewicz Henryk
Wątrobska Irena	Makochon Henryk
	Namaczyński Andrzej
	Radłowski Zbigniew

Inspektor chóru — KARP ANDRZEJ

OPOWIEŚCI HOFMANA

(streszczenie)

PROLOG: „W WINIARNI LUTRA“

W teatrze operowym w Norymberdze odbywa się właśnie spektakl „Don Juana“ Mozarta z udziałem znannej śpiewaczki Stelli w roli Donny Anny. Radca Lindorf zwabia do winiarni, mieszczącej się w podziemiach opery, posłańca, który miał dyskretnie dostarczyć liścik Stelli jej kochankowi. Lindorf przekupuje posłańca i przejmuje liścik; dowiaduje się z niego, iż kochankiem tym jest poeta Hofman; w liście znajduje też kluczyk od pokoju artystki. Radca Lindorf postanawia wykorzystać sytuację i samemu wkraść się w łaski artystki. W tym celu chce on Stelli pokazać Hofmana w momencie, gdy po dłuższym zebraniu w gronie kolegów będzie on całkowicie pijany.

W przerwie przedstawienia grupa studentów zjawia się w winiarni; po chwili dołącza się do nich Hofman wraz z nieodłącznym swym przyjacielem Mikołajem. Na prośbę kolegów Hofman śpiewa im znaną piosenkę o karle. W trakcie śpiewania piosenki Hofman zamyśla się i snuje opowieść o Stelli; uważa ją za ideał kobiety, jednoczący w sobie zalety trzech jego poprzednich kochanek, które utracił w różny, lecz zawsze tragiczny sposób.

Studenci rezygnują z wysłuchania dalszej części „Don Juana“; Hofman zaczyna bowiem snuć przed nimi historię swych trzech miłości.

Scena z aktu II: Teresa Żylis — Gara (Giulietta), Kazimierz Pustelak (Hofman), Waleria Szajowska (Mikołaj), Stefan Starzyk (Pitticinnachio)

Scena z aktu III: Helena Szubertówna (Antonia), Kazimierz Pustelak (Hofman), Stanisław Łachowicz (Miracolo), Tadeusz Podsiadło (Crespel), Waleria Szajowska (Mikołaj)

AKT I: „OLIMPIA“

Słynny fizyk Spalanzani jest nie lada wynalazcą: obok nakręcanych zwierząt, śpiewających ptaków i grających zegarów skonstruował lalkę, umiejącą nie tylko chodzić i tańczyć, lecz także mówić i śpiewać. Jedynie oczy lalki są wynalazkiem innej osoby, sprzedawcy przyrządów fizycznych, Copeliusa. Lecz Hofman, który zostaje uczniem Spalanzaniego, nie zdaje sobie sprawy z tego, że rzekoma córka jego mistrza, Olimpia, jest automatem. Zakochuje się w niej od pierwszego wejrzenia, zwłaszcza, iż Copelius zaopatrzył go uprzednio w cudowne okulary, pokazujące wszystko upięk-szone i uszlachetnione.

Zbierają się goście, którym Spalanzani przedstawia swe najnowsze dzieło. Olimpia popisuje się śpiewem, a następnie tańczy z Hofmanem, który wyznał jej swą miłość. Lecz automat psuje się nagle, Olimpia tańczy coraz szybciej, aż Hofman upada, tłukąc swe cudowne okulary. Po wyjściu gości zjawia się Copelius: oburzony postępowaniem Spalanzaniego, który oszukał go w transakcji, mści się na nim i tłucze automat-Olimpię. Wtedy dopiero przekonuje się Hofman, iż przedmiotem jego miłości był automat.

AKT II: „GIULIETTA“

Centralną postacią weneckiego domu gry jest piękna Giulietta. Ona to rozkochała w sobie żadnego przygód miłosnych poetę Hofmana. Lecz istotnym mocodawcą dla Giulietty jest demoniczny Dapertutto; za jego to sprawą i przy pomocy jego magicznego pierścienia Giulietta ukradła cień poprzedniemu swemu kochankowi Szlemi-łowi; to właśnie Dapertutto żąda obecnie od Giulietty, aby wykradła Hofmanowi jego odbicie w lustrze. Hofman daje się złapać w zastawioną na niego sieć: spełnia żądanie Giulietty licząc na to, iż wyrwie on ją z obecnego jej środowiska i wywiezie z Wenecji dla wspólnego szczęścia. Lecz gdy wraca Szlemil — wywiązuje się między nim a Hofmanem konflikt, który za sprawą Dapertutta i Giulietty doprowadza do pojedynku. Szlemil ginie od szpady

Hofmana. Lecz Hofmana nie oczekuje bynajmniej szczęście z Giuliettą: spełniwszy swe zadanie i wykradłszy mu odbicie — ucieka od niego z innym przygodnym kochankiem.

AKT III: „ANTONIA“

Córka radcy Crespla, Antonia, odziedziczyła po swej zmarłej matce piękny głos; nie powinna ona jednak śpiewać, gdyż pogarsza to jej stan zdrowia, nadwyreżony chorobą płuc. Również i zakochany w niej Hofman stara się wpłynąć na nią, aby powstrzymała się od śpiewu. Lecz tu pojawia się szarlatan-lekarz Miracolo, stosujący wobec chorej swe tajemnicze praktyki magnetyczno-magiczne. Antonia broni się przed jego demonicznym wpływem i przed jego żądaniem, by znowu zaczęła śpiewać. Ustępuje dopiero, gdy Miracolo ożywia postać jej matki na portrecie: tylko wola matki zdecydować może, iż Antonia nie rzuci śpiewu. Ku rozpaczy Crespla i Hofmana — Antonia mdleje i umiera, nie wytrzymawszy fizycznie i psychicznie konfliktu między własnym cierpieniem, a magnetyzmem demonicznego Miracola.

EPILOG: „W WINIARNI LUTRA“

Jesteśmy znowu w winiarni Lutra. Hofman skończył właśnie swą długą opowieść. Popijając wino i poncz Hofman wraca do swej piosenki o karle, poczem pijany osuwa się na ziemię. Zjawia mu się wówczas Muza, która śledzi całe jego życie i opiekuje się nim z daleka. Pociesza go ona: miłości i miłości przemijają, lecz prawdziwa sztuka jest wieczna. To też nie szkodzi już Hofmanowi, iż Stella schodząc po skończonym spektaklu do winiarni zastaje go pijanego; nie szkodzi mu, że opuszcza ona winiarnię w towarzystwie Lindorfa, nowego wcielenia demonicznego Copeliusa-Dapertutta-Miracola. Będzie on żył nie dla złudnej miłości, a dla wzniosłej sztuki, która jest celem jego istnienia.

D. R.

ZESPÓŁ ORKIESTRY

I SKRZYPCE

Roesner Zdzisław
koncertmistrz
Bruczkowski Eustachy
Mularczyk Stanisław
Skrobacz Leszek
Staszica Jan
Rypiński Stanisław
Pilawski Stanisław
Kozłowski Tadeusz

II SKRZYPCE

Olejniczak Henryk
Kozik Roman
Skocz Władysław
Górski Andrzej
Lipka Tadeusz
Solarczyk Stefan

ALTÓWKI

Sienkiewicz Jan
Satora Mieczysław
Myczkowska Krystyna
Ogiński Eugeniusz

WIOLONCZELE

Kucharski Tadeusz
koncertmistrz
Makowicz Józef
Gorecka Stefania
Komorowski Andrzej

KONTRABASY

Kolasa Bolesław
Jachimowicz Ryszard
Słowik Zdzisław

FLETY

Karbowski Tadeusz
Jaworski Edward
Węgrzyn Stanisław

OBOJE

Pardus Emil
Jajko Marian
Kwaśniak Jerzy

KLARNETY

Herod Mieczysław
Lic Lesław
Wyczyński Ignacy

FAGOTY

Puchalski Antoni
Michniewski Ludwik
Thiel Henryk

WALTORNIE

Grzechowski Jan
Polak Edmund
Łysakowski Władysław
Wróbel Józef
Mucha Tadeusz

TRĄBKI

Lutak Ludwik
Krzywoń Adam

PUZONY

Sosin Tadeusz
Barinow Jan
Maksymowicz Włodzimierz
Przybylski Jan

PERKUSJA

Korczowski Zenon
Reindl Emil
Peller Ryszard

HARFA

Rostkowska Helena

Inspektor orkiestry — OLEJNICZAK HENRYK